

NOTES SOBRE UNA INEXISTENT CAPELLA ROMÀNICA AL FOSSAR XIC (1)

És de tots conegut, que un dels deures dels historiadors és realitzar una rigorosa crítica a les fonts històriques amb les quals es basa el seu estudi. Ja que, com explica Manuel Riu, Catedràtic d'Història Medieval a la Universitat de Barcelona, *És precis examinar-les amb cura per a saber si reflecteixen bé la veritat o tergiversen els fets o silencien determinats aspectes* (17).

El cas que avui ens ocupa és un exemple clar i actual del que pot passar si un estudiós de qualsevol tema dóna per vàlida una afirmació i la reproduceix sense verificar-la.

La primera font que em va donar notícies al respecte va ser la *Guia del Romànic de la Comarca del Maresme*, escrita per diversos autors i publicada l'any 1982 pel Grup d'Amics de l'Art Romànic del Museu Comarcal del Maresme de Mataró on, en la pàgina 29, descriuen el següent:

21/ LA CAPELLA ROMÀNICA DEL FOSSAR XIC

Estava ubicada aproximadament on ara és Can Graupera. La notícia sobre la mateixa ens la dona Marià Ribas, situant-la dins el seu planell de Mataró al s. XVI. Molt possiblement que l'hipogeu descobert en excavar la plaça l'any 1957, pertanyia a la capella. A diferència d'altres capelles romàniques estaria orientada al costat de migdia. L'absis hom suposa que seria semicircular. (2)

D'aquest text s'entreveuen diverses idees, que són tretes, segons el Grup d'Amics de l'Art Romànic, d'un plànol de Marià Ribas, el qual vaig localitzar al mateix Museu Comarcal amb el número de registre 5.355.

En aquest plànol, com es pot veure (Apèndix 1) hi figura dibuixada una capella romànica, en el lloc on avui ocupa la Capella dels Dolors de la parròquia de Santa Maria de Mataró.

Aquest fet ja invalida la tesi que la relaciona amb l'hipogeu que es troba al costat oposat de la plaça. Aquesta capella no estava, segons el plànol, a Can Graupera (c. Sant Simó, 5) d'on arrenca l'entrada de l'hipogeu, com afirmen els membres del Grup d'Amics de l'Art Romànic, sinó on actualment hi ha el conjunt barroc dels Dolors. Una altra raó que verifica la no existència d'una capella relacionada amb l'hipogeu és la manca de restes constructives trobades en les excavacions realitzades per Marià Ribas l'any 1957 a la plaça (16) (14).

En altres plànols publicats per Marià Ribas, l'un en el 1934 i l'altre en el 1982 (apèndix 2 i 3), també hi figura a cada un, dibuixada, l'esmentada capella sense esmentar el seu origen romànic, dada que encara no sé d'on va poder sortir.

Marià Ribas em va comentar personalment que aquests plànols van ser inspirats per un original de Can Cabanyes d'Argentona, el qual vaig poder localitzar ja que encara el conserven, realitzat per Joan Cabanyes i datat en el 1912 (apèndix 4). Aquest plànol va ser reproduït anys més tard per un descendent seu, Josep Cabanyes, en el *Bloc Mataroni* de l'any 1926 (15) en el full corresponent a l'11 d'agost (apèndix 5). Ambdós, però, representen una característica única, la capella romànica no apareix, cosa que demostra que la seva situació topogràfica i la seva orientació i forma va ser obra de Marià Ribas.

La meua preocupació va centrar-se seguidament en esbrinar d'on va poder, Marià Ribas, extreure la informació de l'existència de la capella mencionada i documentar-me també sobre l'afer, dedicant-me a buscar totes les dades bibliogràfiques possibles sobre els inicis de la capella dels Dolors de Mataró, lloc on hipotèticament estava situada aquesta capella, anterior a l'existent actualment.

La dada més antiga trobada, que parla dels inicis de la construcció de la Capella dels Dolors de Mataró, va ser publicada l'any 1885 per Manuel de Borràs de Palau, on es descriu:

Es indudable que la capilla de que hablamos de una u otra forma existia antes del indicado año pues en el "Libro de resoluciones del Consejo de la Universidad de Mataró" se lee con referència al 2 de enero de 1689 que a instancia de la Congregación de Sacerdotes de Sant Felipe Neri, autorizó el Consejo el engrandecimiento de la Capilla de los Dolores de Santa Maria con tal de que se sometiese a su aprobación el plano de las obras para las cuales votó 80 libras catalanas... (6).

Acte seguit vaig cercar l'esmentat document a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, i vaig observar que en la interpretació de Manuel de Borràs del document, comença l'error i el malentès, ja que en l'acta municipal consta literalment que:

... se engrandesca la capella a hont esta lo sacrari o Santíssim Sacrament que se alabat per a sempre... (7)

essent les altres dades certes i ben reproduïdes. La capella que s'havia d'ampliar no era la dels Dolors sinó la del Sacrament a l'altra banda de l'església, on actualment hi ha la capella de les Santes.

L'error de Manuel de Borràs va reproduir-se novament l'any 1925, quan Francesc Cabanyes va escriure:

Sembla per certes dades que ans que estés fabricada abesta capella dedicada a la Verge dels Dolors, existia ja un altar en l'església on era venerada la Santa Imatge de la Verge amb aquest títol possiblement més reduït en el lloc on és avui. (8)

L'any 1928, Marià Ribas va publicar:

Per realitzar dita obra, fou enderrocada una ermita que era dedicada a la Mare de Déu dels Dolors i estava emplaçada en el lloc de l'actual capella. (9)

Sens dubte, Marià Ribas coneixia el text de Borràs ja que reproduïx el citat document de l'any 1689 del *Llibre de deliberacions...* atribuint-lo als Dolors. En el 1934, en el llibre *Origen i fets històrics de Mataró* de Marià Ribas, es relaciona el plànol (3) on figura la capella dibuixada, amb un text explicatiu, que diu:

Existia a Mataró una altra capella força antiga dedicada a la Mare de Déu dels Dolors, la qual estava emplaçada al lloc on avui hi ha aixecada una altra capella sota la mateixa advocació amb entrada al temple de Santa Maria. Aquesta antiga capella estava aïllada amb façana i porta d'entrada al carrer Sant Simó en una petita placeta (4)

Marià Ribas complementa (5) que aquesta capella va ser enderrocada per tal d'edificar l'actual conjunt barroc dels Dolors.

No és fins al 1944, quan es dona la primera llum a l'afer en mans de Lluís Ferrer i Clariana. Aquest historiador, troba el contracte de la venda dels terrenys per part de Pau Seguí a la Congregació. Entre les afrontacions de la peça de terra a vendre, no s'hi descriu l'existència de cap capella, perquè era l'hort del Mas Seguí fins la capella de Sant Joan (11). Malgrat tot, no qüestiona l'errada de Manuel de Borràs i la reproduceix:

... autorizó los planos de la Congregación de Sant Felipe Neri que entregó 80 libras para ayudar a la Construcción... (10)

Reproduïx aquestes dades, que coneix per fonts bibliogràfiques, però no posa l'any perquè no li lliga amb l'argumentació posterior.

Després afirma que:

Al fundarse la Congregación en 1693 no existia todavia la actual Capilla, por tant fué erigida en un altar o capilla de los Dolores que existia en la antigua parroquia, poco más o menos en el mismo lugar donde existia esta. (10)

És a dir que, com que en les afrontacions dels terrenys no li surt cap capella i com que dona les altres dades com a correctes, la situa dins de la parròquia.

L'esmentada capella, però, ja no surt més a la llum en els escrits posteriors sobre el Dolors i queda en l'oblit, tant en la publicació de Marià Ribas en el 1945 (12), com en la de Ferrer i Clariana, l'any 1971 (13), fins l'esmentada obra del Museu Comarcal, pel Grup d'Amics de l'Art Romànic.

Per acabar, i a tall de conclusions, podem afirmar que:

- 1.— La congregació dels Dolors es forma l'any 1693 (10).
- 2.— La capella a ampliar en el 1689, notícia referenciada per Manuel Borràs, no és la capella dels Dolors sinó la del Sagrament antic, actual capella de les Santes, segons la documentació que ell mateix cita. La capella dels Dolors anterior és, doncs, inexistent.

- 3.— L'error de Manuel Borràs s'anà reproduint, cosa que demostra que ningú accedí al document del 1689 per verificar-lo o ampliar informació.
- 4.— En la compra dels terrenys no es cita l'existència de cap capella en el lloc, ja que no existia.
- 5.— És també impossible que hi hagués una capella relacionada amb l'hipogeu del Fossar Xic, ja que no es van trobar restes en l'excavació del 1957.

Així doncs, podem concloure dient que la capella romànica del Fossar Xic no ha existit mai i es deu a una sèrie d'errors en la transcripció de la documentació, així com tampoc ha existit mai una capella anterior a la dels Dolors en el mateix lloc.

Joaquim Graupera i Graupera

APÈNDIX / 1

Plànol original de Marià Ribas i Bertran, realitzat pel Museu Municipal. On actualment hi ha la capella de la Congregació dels Dolors a la Parròquia de Santa Maria, s'hi pot veure dibuixada la capella que ell atribueix com a romànica. Prop d'ella s'hi pot veure el Mas Seguí (actualment carrer Beata Maria, 3) i el Mas Fornells Picayre (actualment Sant Simó, 5) més a la dreta.

MATARÓ

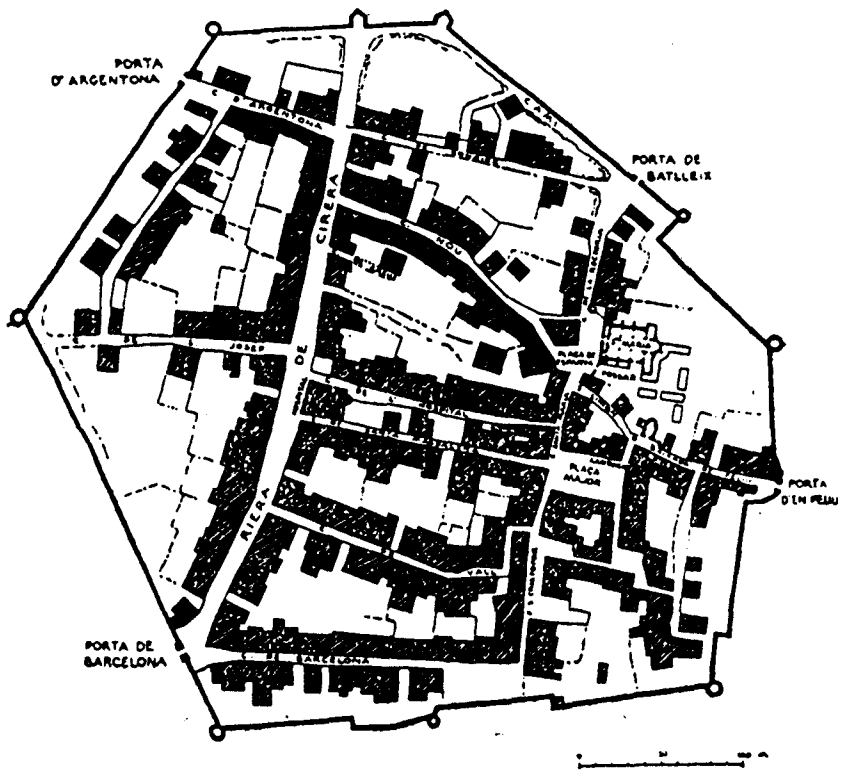
SIGLO XVI

(Procedència: Museu Comarcal del Maresme, registre 5.355).

APÈNDIX / 2

Plànol de Marià Ribas i Bertran, publicat l'any 1934 dins la seva obra *Origen i fets històrics de Mataró*. En ell s'hi pot veure la capella del Fossar Xic, que no especifica el seu estil, com l'anterior. La seva situació, malgrat aclarir en el text del llibre que es trobava on actualment hi ha la capella dels Dolors, la dibuixa més avall, on ara hi ha el pas vers la plaça del Fossar Xic.

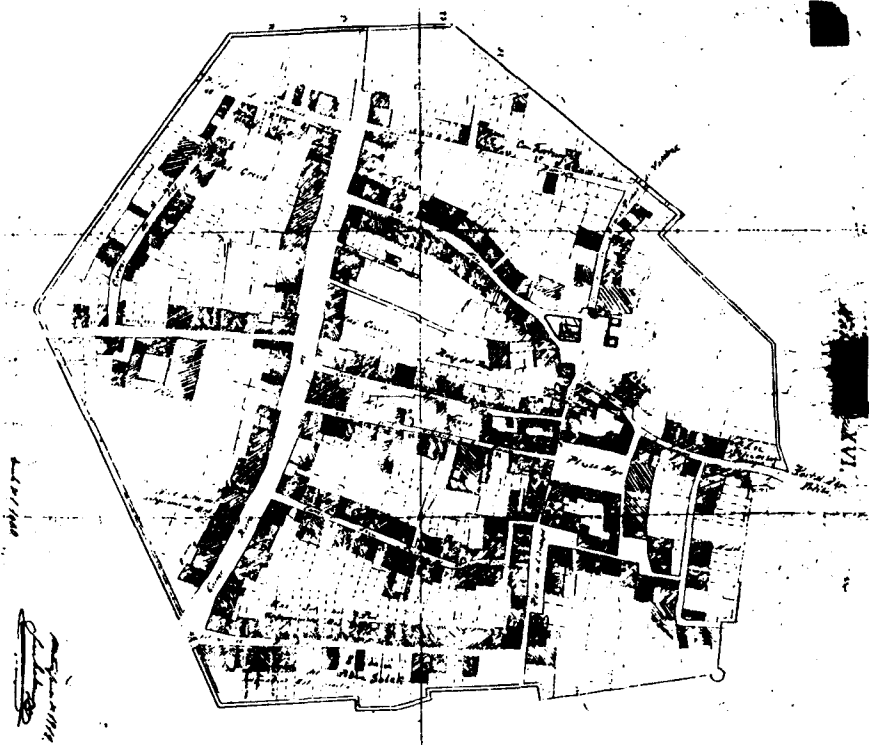

Plànol de Mataró amurallat tal com estava a l'acabament del s. XVI.

(Procedència: Marià Ribas i Bertran: *Orígens i fets històrics de Mataró*.
Mataró: Minerva, 1934. p.101).

APÈNDIX / 4

Plànol realitzat per Joan Cabanyes, l'any 1912. Aquest plànol va ser consultat per Marià Ribas per tal de fer els seus. Marià Ribas va afegir i treure coses i el va retocar al seu gust. Una de les proves és que la capella del Fossar Xic no apareix aquí. Això indica que va ser situada en el mapa per Marià Ribas. L'original està signat per Joan Cabanyes, el mes de gener de 1912. (Escala: 1:1000).

(Procedència: Arxiu de Can Cabanyes d'Argentera).

APÈNDIX / 5

Plànol realitzat per Josep Cabanyes i publicat en el *Bloc Mataroní* de l'any 1926. Com ell explica, és una còpia del plànol de Joan Cabanyes (apèndix 4). Es pot comprovar que tots els detalls corresponen. Tampoc s'hi pot observar la capella del Fossar Xic.

Plànol de Mataró a les acaballes del segle XVI

(Procedència: Josep Cabanyes: *Mataró al s. XVI*. Publicat a *Bloc Mataroní* (1926).
Fulls del 9 al 12 d'agost).

NOTES.

- 1.- Agraeixo la col·laboració i l'ajut de Joaquim Aguilar i Marià Ribas per a l'elaboració d'aquest article.
- 2.- *Guia del Romànic a la Comarca del Maresme*. Mataró: Museu Comarcal del Maresme, Grup d'Amics de l'Art Romànic, 1982, p. 60.
- 3.- RIBAS I BERTRAN, Marià. *Origen i fets històrics de Mataró*. Mataró: Imp. Minerva, 1934, p. 101.
- 4.- RIBAS I BERTRAN, Marià. *Op. cit.*, p. 130.
- 5.- RIBAS I BERTRAN, Marià. *Op. cit.*, p. 139.
- 6.- BORRÀS DE PALAU, Manuel. *La iglesia Parroquial de Santa Maria de Mataró*. *Mono-grafia*. A *Semanario de Mataró*, núm. 137, dia 20 de desembre de 1885, p. 2-4.
- 7.- A.C.A. *Protocolos Notariales de Mataró*. C-18. *Liber deliberationum* (1685-1695). Data 2 de gener de 1689.
- 8.- CABANYES, Francesc. *18 de desembre de 1693. Es funda a Mataró la Congregació dels Dolors de Maria Santíssima a Santa Maria*. A *Bloc Mataroní* (1925) full dia 18 de desembre.
- 9.- RIBAS I BERTRAN, Marià. *La basílica de Santa Maria*. A *Pensament Marià*, any XXII, núm. 1.071, dia 13 de maig de 1928, p. 16.
- 10.- FERRER I CLARIANA, Lluís. *La Venerable Congregación de Nuestra Señora de los Dolores*. A *Diari de Mataró*, any V, núm. 496, abril de 1944, p. 5.
- 11.- A.C.A. *Protocolos Notariales de Mataró*. Mt. 407. *Notari Bonaventura Vigo: Manual y borrador* (1692-1709). Dia 14 de febrer de 1697.
- 12.- RIBAS I BERTRAN, Marià. *Antonio Viladomat y los lienzos de la Capilla de los Dolores*. A *Diari de Mataró*. Extra Setmana Santa de 1945. Publicat en Separata com *La capilla de los Dolores de la Basílica de Santa Maria de Mataró*. Mataró: Imp. Minerva, 1952, p. 6-16.
- 13.- FERRER I CLARIANA, Lluís. *Santa Maria de Mataró. La parròquia, El temple*. Vol. II, p. 108-110. Mataró, 1971. (Obra de Sant Francesc, V).
- 14.- RIBAS I BERTRAN, Marià. *Es orígens de Mataró*. Mataró: Minerva, 1964, p. 195-196.
- 15.- CABANYES, Josep. *Mataró al s. XVI. Bloc Mataroní* (1926). Dies del 9 al 18 d'agost.
- 16.- Per veure bibliografia consultar *Carta dels vestigis arqueològics del terme Municipal de Mataró*. Mataró: Museu Municipal, Secció Arqueològica, 1977, p. 28-30.
- 17.- RIU, Manuel. *El Comentario de textos de Epoca Medieval. A Textos Comentados de Epoca Medieval* (s. V al XII). 2a. edició. Barcelona: Teide, 1982, p. 19.